
Europski GLASNIK

14

AKTUALNOST JOHNSA BASKINA
IN MEMORIAM TEA BEUČIĆ RIMAY (1958-2009.)

KRIZA UČENJA

REDEKERE: KRIZA ŠKOLE JE KRIZA ŽIVOTA
ALAIN, HANNAH ARENDT, LEO STRAUSS: ŠTO JE
HUMANISTIČKO OBRAZOVANJE? JOSE ORTEGA Y
GASSET: MISJA SVIJEČILISTA, JACQUES DERRIDA:
SVIJEČILISTE BEZ AVTIJE, FINKELKRAUT:
GIMNAZIJALCI, NITROVA KULTURA, TODOROV:
JOS DAVIČUO ŠKOLA BLOOM: STUDENT SVIJEČILISTE,
MUNCI, LOUISIANC: POŠTITE NEOLIBERALIZMA,
GIBRON, DONOŠIJE, BRISTOLIAN: PORUČJEŠTVO
U VISOKOM ŠKOLSTVU DEAN KOSHE, O RIJEK U
STUDENSKOM OKRUŽENJU... DO I RUGGERO:
"NEĆEMO MI PLAĆATI ZA VAŠU KRIZU", ZLATAR:
BLOKADOM - ZA JAVNOSTI HORVAT, ŠTAKS:
ANATOMIJA DITINE PORUČJE

ZAGLUPIT I UČENJE ŠKOLSTVA

CARR, NYRI, KYRIAK, VICENTE: PROTIV HIGESONJE
GOOGLEA BRETTON, SREZ, WOLTON

ARTIČIJE I TEKA I ANTIČIJA

URSPRNGI, RUBY, PALLASSAA, OČI KOŽE

POREZI I ČITANJE PRIČA

RADE JARAK: MAJANA (SUTRA), SUVREMENA
BOLEVIJSKA POEZIJA, DRETAG: BOJE, OIGANSKA
RAPSODIJA OŠOJNIK, MACHIELSO, TOMAŠEVIĆ

Kriza obrazovanja

— Bordura: Crnohumorni citati ————— ➔

DIVLJENJE

Kad želimo da nam se dive, idealno je biti mrtav.

Michel Audiard

DOB

U svijetu sam dobi koja počinje mirisati na krizanteme.

Robert Lassus

Nisam više u godinama kad se umire mlad.

Jules Renard

— Bordura: Crnohumorni citati —

UTAPANJE

Nije se dobro utopiti nakon jela.

Erik Satie

Utopljenici uvijek isplivaju na površinu. Prekasno, obično.

Roland Guyard

PENICILIN

»Što se poslova tiče, ne treba se žaliti«, govorio je jedan poduzetnik, »stalno nešto struji. Ah, kad još ne bi bilo tog penicilina koji nam takvu nepravdu čini!«

Tristan Bernard

KUGA

Izliječili smo kugu, bravo, ali sad imamo rak! Bolje bi bilo da smo ostali na kugi, s obzirom da smo je znali liječiti.

Jean-Marie Gourio

»Nećemo mi plaćati za vašu krizu«

Talijanske bitke protiv reforme obrazovanja

PAOLO DO*
GIGGI ROGGERO**

Tijekom ljeta 2008. Berlusconijska vlada je donijela zakon koji je, u trenutku gospodarske krize, doveo do velikih smanjenja u financiranju talijanskog sustava javnog obrazovanja. Tri razine javnog obrazovanja bile su pogođene tim smanjenjima, koja kao da su značila posvemašnji raspad sustava. Slijedom projekta koji je potaknula ljevica, a potom ga na manje skrupulozan način preuzela desnica, talijanski sustav javnog obrazovanja posljednjih je deset godina proživljavao duboku krizu. Proteklih godina preustroj se pokazao više kao raspad. Protiv toga su procesa u rujnu 2008. osnovne i srednje škole te sveučilišta organizirali prosvjede. Studenti, istraživači, nastavnici s ugovorom na određeno vrijeme, doktorandi, učenici i njihovi roditelji više tjedana su škole držali pod opsadom, onemogućili poduku i blokirali sveučilište. Prosvjedi su bili fokusirani na smanjenje broja nastavničkih radnih mjesta s punim radnim vremenom, i postavili pitanje radnog vremena i prekovremenog rada, te pitanje reprodukcije rada. Tisuće studenata prosvjedovale su na ulicama i trgovima, pod parolom: »Nećemo mi plaćati za vašu krizu!«

Zauzeti sveučilište i blokirati grad – to je bio apel jednog od najznatnijih talijanskih pokreta posljednjih godina, nadahnut prosvjedima u Francuskoj, koji su razbijačkim manifestacijama kontinuirano blokirali i paralizirali francuske gradove najmanje mjesec dana zahtijevajući povlačenje CPE-a (Ugovor u prvom zaposlenju prim. prev). Tjednima su se sveučilišna predavanja održavala na trgovima, na ulici i na kolo-dvorima. Tisuće studenata manifestanata sukobilo se s policijom i blo-

* Paolo Do, talijanski esejist, koautor je knjige *Universita Globale il nuovo mercato del sapere*.

** Giggi Roggero, talijanski istraživač i esejist. (*La produzione del sapere vivo. Crisa dell'Università e trasformazione del lavoro tra le due Sponde dell'Atlantico...*).

kiralo gradske aktivnosti pretvorivši grad u prostor nepredvidljivih zbivanja. Prosvjednici su shvatili da metropola nije samo stanje prostora već i nov oblik izrabljivanja i upravljanja, novo stanje i mogućnost za društveni konflikt.

Održane su brojne manifestacije u talijanskim konzulatima diljem Europe – u Berlinu, Madridu, Barceloni, Parizu, Londonu i Kopenhagu studenti uključeni u program Erasmus i istraživači s ugovorom na određeno vrijeme pokušali su sami, kao aktivisti, uspostaviti borbene brigade zato da bi i Europu uključili u stvarno polje sukoba.

Pozivi na nov oblik *Welfarea*, koji će obuhvaćati izravne i neizravne prihode, te na nov oblik studentskih prihoda, te su prosvjede proširili onkraj tradicionalnih granica studentskog pokreta. Čak se i tradicionalni lik studenta u proizvodnoj matrici promijenio. U dvoranama po cijeloj Italiji studenti i istraživači tražili su i slobodan pristup znanjima i zahtijevali besplatnu kulturu. Ta raznolikost prakse svjedoči o istinskoj raznolikosti pokreta poznatog pod nazivom *Val odozdo (Onda Anomale)*. Val je preplavio politički kontekst u kojemu desnica nikad nije bila jača, a ljevice nije ni bilo. Taj je val jednostavno bio u stanju uspostaviti nov oblik masovnog društvenog konflikta.

Pokret u krilu dvojake krize

Suočeni smo s dvostrukom krizom: jedna je svjetska gospodarska kriza, druga je kriza sveučilišta u moderno doba. Prva je očita svima, dok je druga prošla kroz dug proces transformacije. Bill Readings je o tom procesu pisao u knjizi *The University in Ruins* (1977.).¹ Talijanski prosvjedni pokret nastoji ispitati mogućnosti te dvojake krize zato da bi istodobno transformirao sveučilišni sustav i proizvodnju znanja, i potom – na tim »razvalinama« – izgradio veću neovisnost sveučilišta. Možemo naznačiti barem četiri politička i analitička vida krize koji su od posebnog interesa za pokret protiv promjene sveučilišnog sustava, promjene koja je dio širega svjetskog trenda, a koja, ovisno o kontekstu, pretpostavlja različite oblike.

Prva promjena jest *trend privatizacije*. U Italiji ona je na paradoksalan način bez protivljenja pridružena nekoj vrsti »feudalne vlasti« u sklopu sustava sveučilišne države. Feudalna se vlast pokazuje kao talijanska interpretacija globalnog korporativističkog trenda. Kad govori-

¹ Drugo poglavlje knjige *The University in Ruins*, »Ideja izvrsnosti«, prevedeno je i objavljeno u broju 43 časopisa *Futur Antérieur* (travanj 1998.), i može se naći na internetu: <http://multitudes.samizdat.net/1. idee-d-excellence>.

mo o privatizaciji, moramo biti jasni: to ne znači jednostavno prevlast privatnih fondova u javnom sveučilištu ili njezin pravni status. To znači da samo sveučilište u optici konkurencije na tržištu obrazovanja i znanja treba postati poduzeće, koje odluke temelji na analizi *cost benefita*, na logici profita i tako dalje. Drugim riječima, model modernog sveučilišta nadilazi tradicionalnu dijalektiku privatnoga i javnoga. Mobilizacija protiv privatizacije sveučilišta ne može se zasnivati na obrani javnog modela, što ga je u krizu doveo ne samo neoliberalni kapital već i sam pokret. »Nećemo mi plaćati za vašu krizu«, znači: »Nećemo mi plaćati za krizu javnog sveučilišta.« Protivljenje privatizaciji znači znati kako izbjeći izbor između javnoga i privatnoga, između države i društva.

Drugi vid izazvan krizom tiče se *središnje uloge proizvodnje znanja*, kako u sklopu suvremene kapitalističke akumulacije, tako i u sklopu studentske borbe. Klasična mantra ljevice: »Znanje nije roba«, više nije prikladna. Naprotiv, znanje je glavna funkcija suvremenoga proizvodnog sustava. Postoji politička ekonomija znanja koju nameću artificialne mjere kakav je sustav kredita, sustav intelektualnog vlasništva, sustav procjene učinkovitosti, ekonomija referencija itd. Drugim riječima, proizvodnja znanja nadilazi klasične mjere proizvodnje materijalnih dobara. Takozvani sustav meritokracije proizvodi hijerarhiju u sklopu obrazovanja i tržišta rada, neovisno o znanju kao kvalifikaciji. Nasuprot hijerarhizaciji, to vodi diskvalifikaciji znanja u procesu smanjenja vrijednosti radne snage. Deklasiranje je posljednjih godina bilo jedna od glavnih tema studentske borbe u cjelini, baš kao i u sklopu talijanskog pokreta. Premda nismo protiv načela procjenjivanja, bitno je da razdvojimo mjeru i procjenu, meritokraciju i kvalitetu znanja. Meritokratski sustav šteti kvaliteti znanja stoga što smjera stvaranju umjetne vrijednosti zato da bi ovladao kolektivnom moći kognitivnog rada. Drugim riječima, naša je zadaća iskušati proces procjene s kojim će biti izravno povezano znanje. To bi se moglo nazvati samoprocjenjivanjem, zasnovanim na činjenici da za proizvodnju znanja ne može biti nikakve mjere.

U tom kontekstu središnje važnosti proizvodnje znanja došli smo do trećeg vida: *pojave novog lika studenta*. Budući da se više ne smatra radnom snagom u formiranju, student je zapravo već radnik, proizvođač znanja. Zahvaljujući, kako se obično kaže, »naukovanju cijeloga života« učenik zauzima mjesto na tržištu obrazovanja kao na tržištu rada. Parola: »Nećemo mi plaćati za vašu krizu«, izravno stavlja na prvo mjesto kao najvažnije pitanje odnos između rada i proizvodnje. To pitanje moramo razmotriti s vidika evolucije procesa nutarnje selekcije na

sveučilištu, od isključenja do diferencijalnog uključenja. Rezultat je to da, u sustavu stalne akreditacije, vrijednost studenta-radnika ne ovisi toliko o tome da zna je li neka osoba pohađala neku visokoškolsku ustanovu ili nije, već jednostavno koju je pohađala. Zato vrijednost diplome nije nužno povezana s kvalitetom znanja, već s položajem (to jest s umjetnom vrijednošću) sveučilišta u hijerarhiji tržišta obrazovanja, koji položaj određuje ugled ustanove (njezina »marka«) i mogućnost pribavljanja korisnih veza, koje se mjere kao društveni i ljudski kapital. Isto tako, povećanje troškova ne mora nužno svjedočiti o povratku na klasične mehanizme isključivanja, jer se istodobno povećavaju efektivni, već upućuje na ulazak duga u sustav, što predstavlja selektivni filter što služi reguliranju vrijednosti radne snage. Radi se, dakle, o smanjenju plaće čak i prije no što je bilo kakva plaća zaradena. Budući da obrazovanje i znanje predstavljaju društvene potrebe koje nisu samorazumljive, financijalizacija društvene potpore je sredstvo ostvarivanja tih potreba na individualnoj ljestvici. No u tome postoji i simptomatska značajka koja upućuje na trajnu krhkost sustava, budući da je beskonačno akumuliranje duga jedan od glavnih uzroka svjetske gospodarske krize.² U Italiji su, dakle, vlada i njezin *think tank* zapravo pokušali uvesti model koji je već zahvaćen krizom.

»Val odozdo« zapljuskuje Europu

Napokon, posljednji vid tiče se *središnjeg političkog problema*. Ako je moderno sveučilište nadišlo tradicionalnu dijalektiku javnoga i privatnoga, te uključenosti i isključenosti, alternativa krizi neće voditi povratku na javni sustav, niti uključenosti u neoliberalni sustav. Borba upućuje na to što je ulog – ulog je neovisnost života znanja i izgradnja zajedničkih institucija, neovisna organizacija društvene suradnje. Tu moramo biti jasni glede onoga što mislimo kad kažemo »zajedničko«, odnosno »zajednička dobra«. Zajednička dobra ne opstojе u vakuumu. Ona su stalno suočena s mogućnošću da njima ovlada kapital. Danas se kapitalistička proizvodna vrijednost ne zasniva toliko na ustroju društvene suradnje koliko na globalnom ovladavanju onim što je zajedničko. S druge strane, zajednička dobra obilježava društvena suradnja i

² Maurizio Lazzarato, autor knjige *Le gouvernement des inégalités. Critique de l'insécurité néolibérale* (Amsterdam, 2008.), to gledašte razrađuje u intervjuu što ga je dao radiju France Culture u veljači 2009., koji se može poslušati na internetu: <http://www.radiofrance.fr/listen.php?file=/chaines/france-culture/dossiers/2008/regards-crise/16022009.rm>.

proizvodnja živoga znanja. Upravo ta dvojnost suradnje i borbe, odnos između pojedinačnosti i množnosti, u sklopu kapitalističke proizvodnje i protiv nje, definira zajedničko dobro. Dvojaka kriza implicira nastojanje kapitalističkog sustava da i dalje blokira životnu snagu i znanje društvene suradnje zato da bi je kontrolirao, dok »institucije zajedničkoga« predstavljaju istodobno i raskid s tim nastojanjem i njegovu alternativu, na temelju neovisnog ustroja proizvodnih snaga.

Institucije zajedničkoga uvode novu vremenitost. Mnogi radnici s ugovorom na određeno vrijeme govore o tome da su bez ikakve budućnosti. No budućnost je uvijek bila normativna dimenzija sadašnjosti, s ciljem da se kontrolira i neutralizira radikalne dimenzije društvenih pokreta, te da se konsolidira uloga tradicionalnih stranaka i sindikata. Institucije zajedničkoga predstavljaju obrtanje tog nepostojanja budućnosti u punoću i bogatstvo sadašnjosti. Budući da se temelje na kolektivnoj proizvodnji znanja, institucije zajedničkoga stalno su otvorene za subverziju.

To je smisao »autoreforme« sveučilišnog pokreta u Italiji.³ Ne radi se o prijedlogu koji bi bio upućen vladi ili pojedinim strankama, a ni o reformističkoj praksi koja bi smjerala ublažavanju radikalnih pitanja. Naprotiv, radi se o organizaciji okupljenoj oko radikalnih pitanja usmjerenih stvaranju autonomije, ne u nekoj dalekoj budućnosti, već odmah. Radi se o konsolidaciji naših izvora moći s ciljem intenziviranja razine sukoba i transformacije.

Posljednjih godina bili smo svjedoci brojnih sukoba diljem Europe – od Španjolske, Danske i Francuske, do Grčke i Italije. Svi zajedno, oni predstavljaju otpor Bolonjskom procesu, kojemu je svrha »harmonizirati« reforme u cijeloj EU i uspostaviti zajednički europski pristup visokom obrazovanju. Te bitke imaju isti cilj autonomije i otpora u proizvodnji znanja. Sada moramo napraviti korak naprijed. Moramo iznova promisliti europski model i dalje izgrađivati protubolonjski proces, uz pomoć transnacionalne organizacije autonomije sveučilišta, sveučilišta bez granica.⁴

S francuskoga preveo Danijel Bučan

³ Usp. »Manifest za autoreformu /samoreformiranje/ sveučilišta« Neovisnog kolektiva Sveučilišta u Torinu (2006.): <http://multitudes.samizdat.net/Manifeste-pour-l-auto-recorme-de-l-universite>.

⁴ <http://www.vagueeuropeenne.fr>.